Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національній університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

з теми: **«ВИКЛАДАННЯ ТЕМИ «ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА У США» В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ»**

Виконала: здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
студентка групи IstP2-B22
спеціальності 014 Середня освіта (Історія)
за ОПП Середня освіта (Історія та правознавство)
денної форми навчання
Юлія РИНДА

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Сергій КОПИЛОВ

Рецензент:
_____
_____

Кам'янець-Подільський – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП……..3
РОЗДІЛ1.ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ……...6
1.1. Історіографія проблеми……6
1.2. Джерельна база……...12
1.3. Методологія дослідження……...16
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТОВІ ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ В США……..20
2.1. Причини та хід війни…….20
2.2. Проблема рабства та діяльність Авраама Лінкольна……..28
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ……33
3.1. Модель навчання у дискусії……...33
3.2. Організація рольових та імітаційних ігор……38
3.3. Робота з візуальними джерелами та картами……..42
ВИСНОВКИ……...47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ……...49
ДОДАТКИ……..54

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена трансформацією сучасної системи історичної освіти, яка вимагає рішучого переходу від пасивного накопичення фактологічного матеріалу до активного формування критичного мислення та медіаграмотності учнів. Тема «Громадянської війни у США 1861–1865 рр.» вважається однією з найскладніших у курсі всесвітньої історії 9 класу, оскільки вона вимагає від підлітків глибокого розуміння багатошарових економічних розбіжностей, соціальних антагонізмів та надзвичайно гострих етичних суперечностей. В умовах цифрової епохи, що характеризується домінуванням візуального контенту, традиційні методи викладання, побудовані на монологічному наративі вчителя, демонструють свою повну методичну неефективність. Це створює нагальну потребу в розробці та системному впровадженні інтерактивних методів навчання, які дозволяють залучити школярів до самостійного конструювання історичних знань. Застосування структурованих дебатів, імітаційних ігор, 3D-моделювання та критичного аналізу візуальних джерел дозволяє не лише підтримати пізнавальний інтерес учнів, а й озброїти їх універсальними інструментами аналізу пропаганди та деконструкції історичних міфів.

Об’єктом дослідження є освітній процес викладання всесвітньої історії в 9 класі закладів загальної середньої освіти.

Предметом дослідження є методика застосування інтерактивних методів навчання під час викладання теми «Громадянська війна у США».

Метою роботи є з’ясування особливостей методики викладання теми «Громадянська війна у США 1861-1865 рр.» з використанням інтерактивних методів. Для досягнення мети визначено такі **завдання**:

- проаналізувати стан наукової розробки проблеми в історіографії, характеристика джерельної бази та визначення теоретико-методологічних засад дослідження;

- розглянути комплекс причин та хронологічного перебігу Громадянської війни у США як основи для формування змістової частини навчальної теми;
- дослідити проблеми рабства та еволюції історичного образу Авраама Лінкольна як ключових змістових домінант у контексті викладання історії у 9 класі;
- розробити та обґрунтувати методики застосування дискусійних форм навчання, алгоритмів організації рольових та імітаційних ігор;
- запропонувати практичних прийомів роботи з візуальними джерелами, картографічним матеріалом та сучасними цифровими інструментами візуалізації.

Методологічну основу дослідження становить системне поєднання загальнонаукових та спеціально-історичних методів, що базуються на засадничих принципах історизму, об’єктивності та багатофакторності аналізу подій XIX століття. У роботі використано історико-генетичний метод для виявлення глибинних причин сецесії, порівняльний аналіз для зіставлення потенціалів воюючих сторін, а також метод педагогічного моделювання для створення прикладних сценаріїв інтерактивних занять.

Географічні межі дослідження охоплюють територію США в кордонах 1860-х рр., включаючи індустріальні штати Півночі, рабовласницьку Конфедерацію Півдня та прикордонні території, що стали ареною збройного та ідеологічного протистояння.

Хронологічні межі роботи охоплюють період 1861–1865 рр. Нижня межа дослідження визначена 1861 р. - початком відкритого збройного протистояння, а верхня межа окреслена 1865 р. - капітуляцією основних сил Конфедерації та завершенням бойових дій. Для кращого розуміння контексту залучено матеріали 1850-х рр, що ілюструють наростання кризи сецесії, а також період повоєнної Реконструкції Півдня, що є необхідним для аналізу трансформації історичної пам’яті.

Елементи наукової новизни полягають у спробі комплексного поєднання класичних інтерактивних методів, таких як дебати та імітаційні ігри, з інноваційними цифровими інструментами, зокрема платформою Mozaik3D, та методикою деконструкції міфів через аналіз візуальної пропаганди і кінематографа. У роботі запропоновано авторський підхід до викладання теми не як статичного переліку воєнних операцій, а як динамічного ціннісного конфлікту, що дозволяє розвивати в учнів 9 класу здатність до історичної емпатії та системного розпізнавання інформаційних маніпуляцій.

Практичне значення отриманих результатів полягає у формуванні готового методичного кейсу для вчителів історії при викладанні теми «Громадянська війна у США 1861-1865 рр.), який включає покрокові сценарії дебатів, алгоритми рольових ігор та практичні рекомендації щодо роботи з візуальним контентом і картами. Розроблені матеріали можуть бути безпосередньо використані на уроках всесвітньої історії, під час проведення факультативних курсів, а також у системі професійної підготовки майбутніх педагогів-істориків у вищих навчальних закладах.

Апробація результатів дослідження проходила шляхом обговорення основних положень роботи на засіданнях кафедри всесвітньої історії, де матеріали отримали схвальні відгуки та методичні поради. Результати були представлені у доповіді на тему: «Методика проведення структурованих дебатів та імітаційних ігор під час вивчення Громадянської війни в США в контексті курсу всесвітньої історії», 10 квітня 2026 р. на студентській науковій конференції, яка була опублікована у «Збірнику наукових праць студентів та магістрантів Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка» (2026 р.).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, 8 параграфів , висновків, списку використаних джерел та літератури (52 позицій) та 6 додатків. Загальний обсяг роботи - 59 сторінок, основна частина - 48 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія проблеми

Специфіка обраної теми вимагає комплексного підходу до аналізу літератури, оскільки робота перебуває на перетині кількох гуманітарних дисциплін. Необхідно детально проаналізувати праці з історії Сполучених Штатів Америки, фахові дослідження з методики викладання історії, а також культурологічні та літературознавчі розвідки. Міждисциплінарний синтез є абсолютно необхідною умовою для досягнення поставленої мети.

Інтерактивні методи навчання вимагають від сучасного педагога глибокого розуміння не лише фактології самої історичної події, але й того, як саме ця подія конструюється в науковій літературі та відображається в колективній пам'яті суспільства [19; 29]. Вчитель має вільно оперувати різними академічними оцінками для створення гострих проблемних ситуацій на уроці. Опрацьовану літературу прагматично поділено на кілька великих груп, що дозволяє максимально об'єктивно оцінити здобутки попередників та визначити міцне теоретичне підґрунтя для авторської методичної розробки.

Першу групу формують класичні та сучасні історичні дослідження, присвячені безпосередньо причинам, перебігу та глобальним наслідкам збройного конфлікту між Північчю та Півднем. Базовим фактологічним наративом для підготовки вчителя слугує узагальнююча монументальна праця «Історія Сполучених Штатів» [45]. Вона дає збалансовану, хронологічно вивірену картину розвитку американського суспільства в XIX ст.; слугує тим надійним фактологічним каркасом, на який логічно нанизуються більш вузькі та спеціалізовані історичні факти для створення сценаріїв уроків.

Більш глибокі та вузькоспеціалізовані аспекти конфлікту розкриваються в численних статтях українських науковців та молодих дослідників. Зокрема праці В. Козюпи та О. Валіон детально аналізують економічні передумови

війни, зосереджуючись на митних кризах та боротьбі за контроль над західними територіями [28]. Д. Писаний дослідив ідеологічне обґрунтування рабства в суспільній думці Західної Європи та Америки періоду 19 століття, пояснюючи феномен патерналізму плантаторів [41]. О. Валіон та М. Дюг з'ясували роль аболіціоністського руху в інституційній ліквідації невільництва та створенні мережі таємної допомоги втікачам [25]. Їх праці є надзвичайно цінними для поточного дослідження. Вони дають чудову фактологічну базу аргументів для організації інтерактивної вправи «займи позицію», де учні зможуть обґрунтовано представляти економічні інтереси бавовняних плантаторів Півдня, індустріальних промисловців Півночі або радикально налаштованих аболіціоністів.

Окремої уваги в межах історичної групи заслуговують праці, що висвітлюють специфічні мілітарні та соціальні аспекти війни, які зазвичай викликають найбільший непідробний інтерес у підлітків. Дослідження Н. Митник про військові нововведення предметно розкривають технологічний вимір конфлікту [35]. Вона показує вплив телеграфу, залізниць, перших броненосців та магазинних гвинтівок на зміну тактики бою. К. Паппа висвітлює партизанський рух та типологію нерегулярних формувань є справжньою знахідкою для креативного вчителя історії [39; 40]. Використання матеріалів про жорстокі дії загонів «бушвакерів» та «джейхоуків» у прикордонних штатах дозволяє відійти від нудного вивчення переміщень великих армій. Це зміщує емоційний фокус уроку на локальні збройні конфлікти, складні питання людяності та стратегії виживання цивільного населення в умовах тотального хаосу.

Аналіз напруженої політичної та дипломатичної боротьби представлений у розвідках Д. Лампіги та П. Кравченка про роль Англії у громадянській війні [34]. Він детально розглянув справи судна «Трент» та провалу «бавовняної дипломатії» дає чудове підґрунтя для моделювання складних міжнародних переговорів на уроці у форматі дипломатичної рольової гри. М. Шах та С. Гоцуляк провели історико-правове дослідження расової

дискримінації та аналіз скандального рішення Верховного суду у справі Дреда Скотта суттєво розширюють проблемне поле теми [52]. В. Замула та О. Нізіцький з’ясували вплив громадянської війни на рух за права афроамериканців дозволяють логічно перекинути місток від подій XIX ст. до сучасної боротьби за рівні громадянські права [**Error! Reference source not found.**]. Н. Ніколаєва розглянула масштабне залучення жіноцтва до соціально-економічного життя та військової медицини Сполучених Штатів [37]. Включення цих матеріалів до сценарію уроку робить вивчення історії більш інклюзивним, репрезентативним та багатовимірним.

Другу групу доктрин становлять наукові праці методики викладання історії. В них обґрунтовують доцільність використання інтерактивних технологій в освітньому процесі та пропонують конкретні алгоритми їх впровадження. Фундаментальне значення для дослідження мають розвідки відомої української дослідниці О. Пометун та Г. Фреймана. У колективних монографіях «Методика навчання історії в школі» [43] та «Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі», написаних у співавторстві з Н. Гупаном та В. Власовим [42], розкривається сутність системного переходу від традиційного знаннєвого підходу до активного компетентнісного навчання.

Автори переконливо доводять на основі емпіричних даних, що просте механічне запам'ятовування дат і подій більше не відповідає викликам інформаційного суспільства. Натомість інтерактивні методики дозволяють ефективно формувати в учнів критичне мислення, навички аргументації, вміння працювати в команді та здатність до когнітивної історичної емпатії. Зазначені праці дають необхідний методичний інструментарій для конструювання таких складних форм роботи, як структуровані дебати, багаторольові ігри та критичний аналіз текстів у малих групах.

О. Лавріненко визначає критерії моніторингу та оцінювання результативності передового педагогічного досвіду [33]. Л. Верес досліджує нові форми впровадження інноваційних цифрових технологій на уроках

гуманітарного циклу [22]. Залучені розвідки допомагають адаптувати ідеальні теоретичні дидактичні моделі до реальних, часто матеріально недосконалих умов сучасної української школи, що робить дослідження максимально прагматичним та прикладним.

Важливе значення для формування фактологічної бази дослідження мали фундаментальні узагальнюючі праці, що дозволили проаналізувати події 19 століття в широкому історичному контексті. Посібник В. Согріна став підґрунтям для розуміння ключових етапів розвитку США та еволюції американської політичної системи [47]. Повномасштабне дослідження Дж. Тіндалла забезпечило роботу багатим матеріалом для аналізу соціокультурних та економічних процесів крізь призму об'єктивної західної історіографії [48]. Крім того, збірник історичних портретів під редакцією Ю. Хайдекінга дозволив провести прагматичний аналіз політичних рішень Авраама Лінкольна та детально реконструювати його біографію, що допомогло уникнути стереотипного висвітлення діяльності 16 президента в межах навчальної теми [50].

Третя група робіт - це дослідження історичної пам'яті та механізмів цілеспрямованого формування суспільних міфів. Ключову роль тут відіграють ґрунтовні наукові розвідки А. Кошелєва. Його об'ємна праця «Біографічна культура і формування образу історичної особистості в американському суспільстві» виступає концептуальним фундаментом для розуміння того, як реальні живі історичні постаті перетворюються на зручні універсальні політичні символи [29]. Автор предметно аналізує механізми використання ідеалізованого образу Лінкольна в роки Другої світової війни для ідеологічної мобілізації суспільства проти нацизму [30].

А. Кошелєв досліджує формування історичної пам'яті через організацію публічного простору американських міст, зокрема через зведення монументів та меморіальних комплексів [31]. Для методичної розробки ці праці відкривають надзвичайно широкі можливості щодо системного використання інтерактивного методу «аналіз візуальних матеріалів». Спираючись на ці дані,

педагог може запропонувати учням прослідкувати, як саме візуально змінювалися пам'ятники, банкноти та пропагандистські плакати з Лінкольном залежно від актуальної політичної кон'юнктури тієї чи іншої епохи. Стаття О. Гончарова говорить про Лінкольна як людину, що об'єднала Америку [24]. Вона дозволяє учням побачити в президентові не лише холодну монументальну фігуру, а й дуже прагматичного політика, який ухвалював надзвичайно складні, компромісні та часто непопулярні рішення. Інтерактивна побудова багатогранного психологічного портрета Лінкольна на основі цих полярних праць стане вкрай ефективним інструментом на етапі рефлексії навчального матеріалу.

Надзвичайно важливим компонентом цієї ж групи виступають дослідження механізмів тривалої колективної травми та формування специфічної регіональної ідентичності. Спільна робота М. Бессонової та Д. Трюхана про вплив історичних травм на традиційні підходи до інтерпретації американської історії дає глибоке розуміння психологічних наслідків конфлікту для наступних поколінь [19]. Автори переконливо і на конкретних прикладах показують, як нищівна військова та економічна поразка Півдня сформувала стійкий регіональний ресентимент, який чітко відчувається в американській політиці навіть сьогодні. Дослідження Т. П’ятничук про етапи формування американського менталітету безпосередньо стосується заявленої теми, оскільки саме ця війна стала кривавим горнилом для остаточного кування сучасної американської політичної нації [38].

Г. Іщенко досліджує роль і місце «втраченої надії» на Півдні США, що має виняткову цінність для прикладного дослідження [27]. Розуміння ідеологічних механізмів створення міфу про «Втрачену справу» з його акцентом на правах штатів замість захисту рабства є критично необхідним для організації ефективних багаторівневих дебатів на уроці. Воно дозволяє старшокласникам усвідомити надзвичайно важливу методологічну закономірність. Історія пишеться не лише тріумфуючими переможцями, а й скривдженими переможеними, які цілеспрямовано створюють власні

альтернативні та часто сильно романтизовані наративи для збереження своєї культурної ідентичності та морального виправдання власних предків. Робота з такими стійкими історичними міфами на уроці ефективно вчить школярів процедурі фактчекінгу та жорсткому критичному аналізу інформації.

Четверта група праці представлена творами в художній літературі, що слугують найбільш емоційним та психологічно доступним каналом передачі складного історичного досвіду, що робить її ідеальним дидактичним інструментом для інтерактивного емпатичного навчання. Загальний соціокультурний контекст розвитку американської літературної традиції від її пуританських витоків до доби жорсткого реалізму чудово розкрито в навчальному посібнику Л. Анісімової [16]. Більш вузькі питання свідомого конструювання національної історії в художньому тексті розглядаються у фахових статтях Н. Висоцької [20]. Робота К. Фісун глибоко аналізує тему жіночої та расової емансипації в художній свідомості інтелектуалів XIX ст. [49]. Прагматика використання цих літературознавчих праць полягає в тому, що вони дають сучасному вчителю історії надійний та перевірений теоретичний апарат.

Не менш важливим для комплексного історіографічного аналізу є залучення культових текстів, зокрема Гаррієт Бічер-Стоу «Хатина дядька Тома» [20]. Опрацювання уривків цих визначних текстів на уроці дозволяє учням глибоко зануритися в суспільну, часто ворожу атмосферу епохи. Вони починають розуміти спотворену психологію рабства, природу стійких расових упереджень та радикалізм аболіціонізму не через сухі статистичні цифри чи абзаци підручника, а через безпосереднє емоційне співпереживання літературним героям.

Цікавий прикладний методичний підхід пропонує Ю. Чорнобай у своїй статті про структуру англомовного агітаційного плаката періоду війни, що відкриває великий простір для інтерактивного семіотичного аналізу засобів візуальної державної пропаганди [51]. Грунтовно проаналізовано базові підручники з всесвітньої історії для 9 класу авторства О. Гісема та

О. Мартинюка [1; 2], а також альтернативний підручник великого колективу авторів під керівництвом І. Щупака [8]. Обидва навчальні видання повністю відповідають сучасним державним освітнім стандартам, містять якісний візуальний ілюстративний матеріал, детальні карти та короткі витяги з першоджерел.

Отже, аналіз історіографії переконливо доводить, що проблематика має широке теоретичне підґрунтя. Головне завдання полягає в ефективній трансформації цього масиву розрізнених наукових знань у єдину систему дидактичних матеріалів. Прагматичний синтез історичних досліджень та сучасних педагогічних методик дозволить створити дієвий інструментарій для повноцінного інтерактивного вивчення теми у 9 класі.

1.2. Джерельна база

Джерельна база дослідження відзначається репрезентативностю та глибокою інформативною цінністю. Залучений комплекс матеріалів дозволяє всебічно проаналізувати не лише фактологічний перебіг військових дій, а й складні політичні, економічні та соціальні трансформації американського суспільства середини дев’ятнадцятого століття. Використання різнопланових джерел є критично необхідною умовою для нашої роботи, оскільки сама методика інтерактивного навчання вимагає постійного залучення учнів до аналізу суперечливих історичних наративів. Це дає змогу вчителю відійти від сухого, монологічного викладу готових фактів і створити на уроці динамічний простір для аргументованих дискусій, спираючись на справжні документальні свідчення та тексти тієї складної епохи.

Першу важливу для дидактичного дослідження групу джерел становлять нормативно-правові документи, що регулюють галузь освіти, регламентують вивчення історії в закладах загальної середньої освіти України. Фундаментальним документом є Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти «23 листопада 2011р.», а також оновлений Державний стандарт базової середньої освіти «30 вересня 2020р.».

Ці документи визначають перелік обов'язкового матеріалу, вони концептуально закріплюють компетентнісний підхід до навчання. У державних стандартах чітко прописана вимога формувати в учнів критичне мислення, здатність аналізувати різні джерела інформації та розуміти причинно-наслідкові зв'язки [4]. Ці вимоги роблять використання інтерактивних технологій не просто бажаним доповненням, а нормативним обов'язком сучасного вчителя історії.

До цієї групи входять навчальні програми; «Модельна навчальна програма «Всесвітня історія. 7-9 класи» », «Навчальні програми з всесвітньої історії для 6-11 класів» (2020 р.), затверджені Міністерством освіти і науки України у дві тисячі двадцять другому році» 2020 р. [5]. Аналіз цих програм показує, що тема Громадянської війни в Сполучених Штатах Америки вивчається в дев'ятому класі в межах розділу, присвяченого модернізації країн Європи та Америки. Програми орієнтують педагога на висвітлення проблеми рабства в США, ролі Авраама Лінкольна та наслідків реконструкції Півдня. Прагматична цінність цих документів для нашого дослідження полягає в тому, що вони задають чіткі хронологічні та змістові межі, в рамках яких ми маємо конструювати наші інтерактивні заняття, адаптуючи складний історичний матеріал до вікових особливостей дев'ятикласників.

Другу групу джерел формують збірники документів, хрестоматії, що відіграють роль базового інструментарію для підготовки до уроків. Серед англомовних видань варто виділити працю Генрі Коммаджера «Documents of American History» [9] та збірник за редакцією Майкла Пермана «Major Problems in the Civil War and Reconstruction» [10]. Ці академічні видання містять ретельно відібрані та верифіковані тексти конституцій, промов, судових рішень та військових наказів. Корисність цих збірників полягає в їхній об'єктивності, адже укладачі зібрали документи обох ворогуючих сторін без надмірних ідеологічних оцінок. Вони є ідеальним матеріалом для використання методик «робота в малих групах» або «акваріум», де учні

можуть отримувати фрагменти оригінальних англомовних текстів для міжпредметного аналізу на інтегрованих уроках історії та англійської мови.

Для безпосереднього використання в масовій українській школі значну інформативну цінність мають хрестоматії, а також «Збірник документів і матеріалів» за редакцією Олексія Єфімова [3], «Хрестоматію з нової історії» за редакцією Олександра Губера [6] та видання укладача Ірини Шоробури [7]. Варто прагматично зауважити, що радянські видання п’ятдесятих та шістдесятих років мають специфічний ідеологічний відбиток, оскільки їхні укладачі робили акцент на класовій боротьбі та робітничому русі. Проте самі тексти історичних документів перекладені професійно. Педагог може використовувати цю особливість як окремий дидактичний прийом, пропонуючи учням порівняти, як одні й ті самі події Громадянської війни оцінювалися в радянській та сучасній історіографії, що сприяє розвитку медіаграмотності та критичного мислення школярів.

Третю, групу становлять офіційні державні документи та публічні виступи лідерів Півночі та Півдня, які безпосередньо розкривають ідеологічні причини конфлікту. Ключове місце тут займають матеріали, пов’язані з діяльністю шістнадцятого президента США. «Прокламація про звільнення рабів» від першого січня тисяча вісімсот шістдесят третього року є не просто юридичним актом, а документом, що змінив саму суть війни [11]. Аналізуючи текст Прокламації, можна прослідкувати політичний прагматизм Авраама Лінкольна, адже документ звільняв невільників лише на бунтівних територіях. Це створює ідеальне підґрунтя для застосування методу «дебати», де учні можуть обговорювати, чи була Прокламація актом великого гуманізму, чи виключно холодною військовою стратегією, спрямованою на підрив економіки Конфедерації.

Не менш важливою для дидактичного аналізу є «Геттісберзька промова» Лінкольна, виголошена в листопаді тисяча вісімсот шістдесят третього року [12]. Цей надзвичайно короткий, але глибоко філософський текст є зразком політичної риторики, який переосмислив призначення американської держави.

Лінкольн використав церемонію вшанування загиблих солдатів для того, щоб проголосити ідею «нового народження свободи». Збірник «Speeches and Letters of Abraham Lincoln» дозволяє прослідкувати еволюцію поглядів президента від поміркованого політика до лідера, готового на радикальні кроки заради збереження нації. На уроках ці документи чудово підходять для текстового аналізу та вправ на виокремлення головної ідеї, дозволяючи школярам працювати з першоджерелами демократичної традиції.

Абсолютно інший ідеологічний полюс демонструють офіційні документи Конфедеративних Штатів Америки, які ми залучили до нашої джерельної бази. «Конституція Конфедеративних Штатів Америки» (1861 р.) є унікальним документом, який за формою майже копіює федеральну конституцію, але концептуально відрізняється від неї жорстким, прямим і беззаперечним захистом інституту рабства на найвищому юридичному рівні. Аналіз обставин ухвалення цього документа показує прагматичне бажання південних еліт назавжди убезпечити свою плантаційну економіку від втручання аболіціоністів. Для вчителя цей документ є інструментом, який дозволяє наочно спростувати популярний міф про те, що Південь воював виключно за абстрактні «права штатів», залишаючи питання рабства на другому плані.

Доповнює цю картину «Декларація про причини сецесії Південної Кароліни» (1860 р.) [14]. Цей документ детально пояснює логіку сепаратистів, які відкрито звинувачували північні штати в порушенні конституційних угод щодо повернення рабів-утікачів та у ворожості до їхнього способу життя. Декларація є класичним прикладом політичної маніпуляції та обґрунтування заколоту. Використання методики «займи позицію» на базі текстів Лінкольна та документів Конфедерації дозволяє учням фізично та інтелектуально відчути розкол американського суспільства, намагаючись підібрати аргументи для захисту діаметрально протилежних точок зору, що є вершиною інтерактивного пізнання історії.

Отже, зібраний масив документів є репрезентативним, збалансованим та повністю відповідає меті нашого дослідження. Гармонійне поєднання сухих нормативно-правових актів, прагматичних урядових декларацій та глибоко емоційних джерел особистого походження дозволяє реконструювати багатовимірну та суперечливу картину Громадянської війни в Сполучених Штатах Америки. Саме така жанрова та ідеологічна різноманітність інформації є базовою передумовою для успішного впровадження інтерактивних технологій, адже вона надає вчителю багатий фактологічний матеріал для організації дебатів, рольових ігор та аналітичної роботи на уроках історії в дев'ятому класі.

1.3. **Методологія дослідження**

Методологічна основа кваліфікаційної роботи базується на комплексному поєднанні наукових підходів історичної та педагогічної галузей знань. Специфіка теми вимагає застосування широкого спектра інструментів для об'єктивного аналізу подій Громадянської війни в США та розробки ефективної дидактичної моделі вивчення цього складного матеріалу. Базовим фундаментом дослідження виступають загальновизнані принципи наукового пізнання.

Принцип історизму вимагає розглядати всі події, суспільні явища та історичні постаті виключно в контексті їхнього розвитку та нерозривного зв'язку з конкретними соціально-економічними умовами тієї епохи. Застосування цього підходу дозволяє уникнути помилкового осучаснення минулого, допомагаючи зрозуміти прагматичні мотиви вчинків людей 19 століття без штучного нав'язування їм сучасних моральних норм. Наприклад, це критично важливо при вивченні інституту рабства, оскільки дозволяє пояснити, чому значна частина тогочасного суспільства вважала примусову працю економічною необхідністю. *Принцип об'єктивності* передбачає всебічний, неупереджений аналіз історичних фактів, незалежно від політичних уподобань. Це зобов'язує залучати полярні точки зору, аналізувати аргументи

індустріальної Півночі та аграрного Півдня, а також критично ставитися до романтизованих наративів чи міфів. *Принцип багатофакторності* орієнтує на обов'язкове врахування всього комплексу причин конфлікту, забороняючи зводити причини війни виключно до моральної проблеми невільництва або лише до макроекономічних розбіжностей. Війна розглядається як результат фатального переплетіння політичної кризи, економічної конкуренції та соціокультурного розлому.

Реалізація цих фундаментальних принципів здійснюється через системне застосування конкретних методів пізнання. Першу базову групу становлять загальнонаукові методи. *Метод аналізу та синтезу* дозволяє спочатку розчленувати складний багатовимірний історичний або педагогічний процес на окремі складові елементи. Завдяки аналізу з'являється можливість дослідити мілітарну стратегію, дипломатію, внутрішню політику та методику окремо, а потім синтезувати отримані результати в єдину цілісну наукову картину для формулювання обґрунтованих висновків. *Метод індукції та дедукції* застосовується для логічного переходу від вивчення конкретних, локальних історичних фактів до загальних концептуальних висновків, а також для руху від загальних дидактичних теорій до розробки прикладних вправ для окремого шкільного уроку історії. *Описовий метод* дозволяє послідовно та чітко структуровано викласти хронологічний перебіг військових кампаній, життєвий шлях ключових історичних діячів та алгоритми проведення інтерактивних занять, формуючи надійний фактологічний фундамент для подальшої аналітики.

Другу велику групу формують спеціально-історичні методи, які становлять серцевину фактологічного дослідження та забезпечують його наукову достовірність. *Історико-генетичний метод* використовується для виявлення глибинних причинно-наслідкових зв'язків. Він дозволяє прослідкувати генезис протистояння від конституційних компромісів 18 століття до початку відкритого збройного заколоту в 1861 році. Дослідження еволюції проблеми рабства та територіальної експансії здійснюється саме за

допомогою цього методу, що показує конфлікт як закономірний і динамічний процес. *Історико-порівняльний метод* виступає незамінним аналітичним інструментом для об'єктивного зіставлення промислового, військового та демографічного потенціалів Союзу та Конфедерації. Компаративний підхід також активно застосовується для порівняння різних історіографічних оцінок одних і тих самих подій. У дидактиці цей метод допомагає учням знаходити спільні риси між подіями минулого та сучасними конфліктами. *Історико-типологічний метод* допомагає раціонально впорядкувати величезний масив інформації, класифікуючи різноманітні інтерактивні технології за формами роботи, а також типологізуючи військові формування чи політичні партії того часу.

Важливе місце в системі спеціально-історичних інструментів займає *метод джерелознавчого аналізу та критики.* Він застосовується для глибокого вивчення залучених архівних документів, особистих мемуарів, законодавчих актів та візуальних матеріалів тієї епохи. Процедура передбачає не лише вилучення фактологічної інформації з тексту, але й сувору перевірку достовірності самого джерела. Зовнішня критика встановлює точні обставини створення документа та його авторство, тоді як внутрішня зосереджується на з'ясуванні можливої суб'єктивної упередженості автора та визначенні політичної чи пропагандистської мети написання тексту. Такий жорсткий критичний підхід є життєво необхідним для формування якісної дидактичної бази інтерактивного уроку. Сучасні учні повинні вчитися працювати з автентичними історичними свідченнями, самостійно виявляючи маніпуляції в політичних промовах або розпізнаючи пропагандистські кліше, що безпосередньо формує їхню базову інформаційну гігієну.

Третя комплексна група методів охоплює педагогічні та методичні інструменти, які дозволяють трансформувати сухий академічний матеріал у дієвий навчальний контент. *Метод педагогічного моделювання* активно використовується для розробки детальних сценаріїв майбутніх уроків. Він дозволяє теоретично відтворити навчальний процес, створити проблемні

ситуації та сконструювати ймовірні моделі поведінки учнів під час виконання інтерактивних вправ. *Метод проєктування* допомагає створити логічно завершену систему занять, передбачити можливі організаційні труднощі під час проведення дебатів чи роботи в групах та заздалегідь підготувати необхідний комплекс дидактичних матеріалів. *Метод аналізу навчально-методичної літератури* та нормативних документів забезпечує жорстку відповідність розроблених завдань вимогам державних стандартів. Цей метод гарантує, що інноваційні форми роботи будуть повністю відповідати віковим особливостям учнів 9 класу та стратегічним цілям школи. Тісне поєднання всіх наукових підходів і практичних методів гарантує високий рівень академічної достовірності та безперечну практичну цінність проведеного дослідження.

Висновок до розділу

Аналіз теоретико-методологічного підґрунтя дослідження дозволяє констатувати, що обрана тема має надзвичайно солідний науковий фундамент, який, проте, вимагає суттєвого дидактичного переосмислення відповідно до вимог сучасної школи. Опрацьований масив історіографії створює об'єктивні умови для переходу від застарілого описового викладу подій 19 століття до глибокого проблемно-аналітичного підходу, орієнтованого на розвиток критичного мислення учнів 9 класу. Визначена джерельна база є цілком репрезентативною та достатньою для реалізації принципів багатоперспективності, що дає змогу трансформувати сухий історичний фактаж у дієвий простір для учнівських розвідок та самостійної реконструкції минулого. Сформований методологічний апарат, який органічно поєднує класичні засади історизму з інноваційними інтерактивними технологіями, забезпечує необхідну системність у формуванні ключових предметних компетентностей. Таким чином, перший розділ формує чітку концептуальну рамку для подальшої розробки прикладних сценаріїв уроків, де акцент остаточно зміщується з пасивного запам'ятовування хронології на критичну рефлексію складних соціально-політичних та ідеологічних конфліктів.

РОЗДІЛ 2. ЗМІСТОВІ ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ В США

2.1. Військово-політичні аспекти конфлікту

Аналіз військово-політичних аспектів Громадянської війни в Сполучених Штатах Америки вимагає глибокого та всебічного розуміння того соціокультурного, економічного та ідеологічного розлому, що сформувався в американському суспільстві до середини XIX століття [28, с. 103]. Протистояння між Північчю та Півднем не було випадковим збігом обставин чи миттєвим спалахом політичної агресії. Воно стало логічним завершенням тривалого процесу накопичення суперечностей щодо самої моделі розвитку американської держави. Після здобуття незалежності лідери молодої республіки сподівалися, що інститут рабства відімре природним шляхом. Проте винайдення бавовноочисної машини наприкінці XVIII століття та різке зростання попиту на бавовну-сирець у зв'язку з промисловою революцією в Європі зробили рабську працю надзвичайно прибутковою [41, с. 232].

Поки південні штати консервували традиційні господарські порядки, Північ активно впроваджувала індустріальні технології. Розвиток фабричного виробництва, зокрема текстильної, деревообробної та шкіряної промисловості, стимулював стрімке зростання міст. Надзвичайно важливим чинником стала розбудова транспортної інфраструктури. Вже наприкінці 1850-х рр. розгалужена мережа залізниць міцно з'єднала промисловий Схід із аграрним Середнім Заходом, створивши єдиний потужний внутрішній ринок, який не залежав від рабовласницького Півдня [45, с. 151]. Ця економічна прірва породжувала різні світогляди. Жителі Півночі вважали свою систему вільної праці прогресивною, звинувачуючи Південь у відсталості через експлуатацію рабів. Натомість південні плантатори, яких налічувалося менше 50 тисяч, але які утримували політичну владу, розглядали рабство як фундамент свого добробуту та соціального статусу, активно захищаючи його від будь-якої критики.

Економічна конкуренція за нові західні території стала каталізатором політичної кризи. Коли нові штати бажали приєднатися до Союзу, виникало гостре питання: чи будуть вони вільними, чи рабовласницькими. Збереження балансу в Сенаті було критично важливим для обох сторін. Міссурійський компроміс, а згодом і події, відомі як «закривавлений Канзас», яскраво продемонстрували, що політичні домовленості більше не здатні стримувати радикалізацію суспільства. Озброєні сутички між прихильниками та противниками рабства на нових територіях стали передвісниками масштабної війни. Додаткової напруги додало рішення Верховного суду у справі Дреда Скотта, яке фактично позбавило афроамериканців права на громадянство та дозволило рабовласникам безперешкодно пересуватися зі своїми рабами навіть по територіях вільних штатів [52, с. 56]. Це рішення викликало шквал обурення на Півночі, переконавши багатьох у існуванні масштабної рабовласницької змови.

Точкою неповернення в цьому тривалому протистоянні стали президентські вибори 1860р.. Республіканська партія висунула своїм кандидатом Авраама Лінкольна, чия політична платформа базувалася на недопущенні поширення рабства на нові західні території [24, с.66]. Хоча Лінкольн на той час не закликав до негайного знищення рабства там, де воно вже існувало історично, сам факт перемоги політика з такими поглядами був розцінений на Півдні як екзистенційна загроза. Південні еліти чудово розуміли, що без постійного територіального розширення екстенсивна плантаційна економіка приречена на стагнацію та занепад. Перемога Лінкольна стала сигналом до дії для радикально налаштованих політиків рабовласницьких штатів, які заздалегідь готували плани відокремлення.

У грудні 1860 р. спеціальний з'їзд у Північній Каролині ухвалив безпрецедентне рішення про розірвання союзу зі Сполученими Штатами Америки [27, с. 54]. У своїй декларації делегати звинуватили федеральний уряд у порушенні конституційних гарантій, ворожості до інституту рабства та заохоченні втеч невільників. Цей крок започаткував ланцюгову реакцію.

Протягом кількох місяців ще 10 штатів оголосили про свою сецесію. У лютому 1861 р. вони утворили Конфедеративні Штати Америки, ухвалили власну конституцію, яка жорстко захищала права рабовласників, та обрали президентом Д. Джефферсона [44, с.48]. Він та його прихильники намагалися виправдати свої дії ідеологією про добровільність укладання федерального союзу, стверджуючи, що кожен штат має суверенне право покинути його в разі порушення своїх інтересів. Проте в основі цих високих конституційних заяв лежав виключно прагматичний розрахунок зберегти економічну модель, побудовану на примусовій праці.

Незважаючи на економічну відсталість, Конфедерація мала власні стратегічні переваги, які дозволили їй чинити запеклий опір протягом чотирьох років. Південь вів оборонну війну на власній, добре знайомій території зі складною топографією, що нівелювало частину логістичних переваг Союзу. Крім того, південне суспільство мало сильні мілітарні традиції. Значна частина кадрових офіцерів федеральної армії, включно з видатними тактиками на кшталт Р. Лі, після початку сецесії подали у відставку та перейшли на бік своїх рідних штатів. Піхота конфедератів була масово озброєна англійськими капсульними гвинтівками Енфілд, які відзначалися високою дальністю та точністю стрільби [35, с. 132]. Високий бойовий дух армії Півдня на початковому етапі війни живився вірою в те, що вони захищають свої домівки, свою власність та право на самостійне визначення власної долі від агресії федерального уряду.

На міжнародній арені керівництво Конфедерації намагалося реалізувати стратегію, що отримала назву «бавовняна дипломатія». Південні еліти були глибоко переконані, що текстильна промисловість Великої Британії та Франції настільки залежить від поставок американської бавовни, що уряди цих країн будуть змушені офіційно визнати незалежність Конфедеративних Штатів та втрутитися в конфлікт на їхньому боці [34, с. 68]. Південь розраховував, що європейські флоти допоможуть прорвати морську блокаду, організовану кораблями Союзу. Зі свого боку, уряд Авраама Лінкольна вів агресивну

дипломатичну гру, категорично попереджаючи європейські столиці, що будь-яке визнання Конфедерації буде розцінено як акт війни проти Сполучених Штатів.

Розрахунки Півдня на європейське втручання виявилися хибними з кількох причин. По-перше, напередодні війни британські фабриканти накопичили значні запаси бавовни, а згодом успішно переорієнтувалися на закупівлі сировини в Індії та Єгипті. По-друге, робітничий клас та інтелігенція в Європі категорично засуджували інститут рабства [34, с.69]. Після того, як керівництво Півночі чітко артикулювало, що війна ведеться не лише за збереження держави, а й за свободу людей, будь-яка політична підтримка Конфедерації з боку європейських демократій стала неможливою. Невдачі конфедератів на дипломатичному фронті залишили їх віч-на-віч з колосальною промисловою машиною Півночі, що в довгостроковій перспективі робило їхню поразку неминучою.

Відкритий збройний конфлікт розпочався 12 квітня 1861 р., коли артилерія Південної Кароліни розпочала масований обстріл федерального форту Самтер, гарнізон якого відмовився капітулювати перед владою Конфедерації. Цей інцидент змусив президента Лінкольна оголосити призов десятків тисяч добровольців до лав армії Союзу для придушення заколоту [45, с. 163]. Обидві сторони вступали у війну з ілюзіями щодо її тривалості та характеру. Населення і на Півночі, і на Півдні було охоплене патріотичним піднесенням, очікуючи на швидку та безкровну перемогу. Проте реальність виявилася набагато суворішою, адже Громадянська війна в США стала першим масштабним конфліктом індустріальної епохи, що вимагав колосальної мобілізації людських та матеріальних ресурсів.

Військовий та економічний потенціал сторін на момент початку конфлікту був глибоко асиметричним. Північ мала тотальну перевагу в демографічному та індустріальному вимірах. 23 штати Союзу налічували понад 22 млн. населення, тоді як 11 штатів Конфедерації мали лише 9 млн., з яких близько 4 млн. становили раби, яких політичне керівництво

Півдня категорично відмовлялося озброювати. Промисловість Півночі забезпечувала безперебійне виробництво гвинтівок, артилерії, боєприпасів та військового спорядження. Розвинена залізнична мережа дозволяла федеральному командуванню оперативно перекидати значні військові контингенти на великі відстані та забезпечувати їх усім необхідним [35, с. 132].

Перша велика битва Громадянської війни, що відбулася влітку 1861 року під Булл-Раном, стала холодним душем для суспільства Півночі. Добре спланована оборона та рішуча контратака південців змусили федеральні війська в паніці відступити до самого Вашингтона [45, с. 164]. Ця подія розвіяла будь-які ілюзії про швидку кампанію та змусила уряд Союзу розпочати масштабну реорганізацію збройних сил. Стратегія Півночі, розроблена військовим командуванням, передбачала встановлення жорсткої морської блокади всього узбережжя Конфедерації для припинення експорту бавовни та імпорту зброї. Одночасно планувався масштабний наступ у долині річки Міссісіпі, щоб розрізати територію супротивника навпіл. Незважаючи на успіхи Союзу на морі та на Заході, зокрема захоплення Нового Орлеана, на Східному театрі бойових дій армія Конфедерації під командуванням Роберта Лі продовжувала завдавати відчутних поразок федеральним силам у штаті Вірджинія.

Надзвичайно важливою подією військово-політичного значення стала битва на річці Антієтам восени 1862 р.. Р. Лі здійснив спробу перенести бойові дії на територію Півночі, розраховуючи на те, що гучна перемога змусить європейські держави все ж таки визнати Конфедерацію [34, с. 67]. Антієтамська битва увійшла в історію як найкривавіший день цієї війни, під час якого обидві сторони втратили тисячі вбитими та понад 18 тисяч пораненими. Хоча командування Союзу діяло вкрай нерішуче, армія Півдня зазнала настільки важких втрат, що була змушена відступити назад до Вірджинії. Цей стратегічний неуспіх Конфедерації поставив остаточну крапку в їхніх дипломатичних надіях, оскільки уряди Великої Британії та Франції

відмовилися від будь-яких планів політичного втручання в американський конфлікт.

Розуміючи, що для досягнення остаточної перемоги необхідно підірвати соціально-економічну базу Півдня та надати війні глибокого морального сенсу, А. Лінкольн ухвалив низку революційних політичних рішень. Першим із них стало підписання Закону про гомстеди, який набрав чинності на початку 1863 року [44, с. 52]. Цей документ дозволяв кожному повнолітньому громадянину, який не брав участі в заколоті проти федерального уряду, отримати безкоштовно 160 акрів землі на Заході. Закон відповідав давнім мріям мільйонів простих американців та іммігрантів про власну ферму, що забезпечило Республіканській партії та особисто Лінкольну колосальну підтримку серед широких верств населення та стимулювало приплив нових добровольців до армії [**Error! Reference source not found.**, с. 74].

Проте найважливішим політичним актом стала Прокламація про звільнення рабів. Вона оголошувала всіх невільників на територіях, що контролювалися Конфедерацією, назавжди вільними людьми. Хоча формально цей документ на момент видання не міг звільнити рабів у тих штатах, куди ще не дійшла федеральна армія, він докорінно змінив політичний характер конфлікту. Війна за збереження Союзу офіційно перетворилася на безкомпромісну війну за знищення рабовласницької системи [25, с. 123]. У фінальній версії Прокламації було також дозволено набір афроамериканців до регулярних збройних сил Сполучених Штатів. Майже 180 тис. чорношкірих солдатів та близько 30 тис. моряків поповнили лави федеральних сил, продемонструвавши надзвичайну мужність у боях та зробивши вагомий внесок у спільну перемогу [**Error! Reference source not found.**, с. 2].

Умови ведення бойових дій ускладнювалися не лише масштабами армій, а й жахливим станом військової медицини. Антисанітарія, брак ліків та примітивні хірургічні методи призводили до того, що від інфекційних хвороб помирало вдвічі більше солдатів, ніж від безпосередніх поранень на полі бою[додаток Д]. У цій критичній ситуації надзвичайно важливу роль відіграло

жіноцтво обох сторін. Було створено різноманітні благодійні товариства та Санітарну комісію, яка офіційно координувала постачання медикаментів, чистого одягу та продовольства до шпиталів. Тисячі жінок працювали медсестрами в польових умовах, а також перебрали на себе більшість обов'язків у тилу, що призвело до значної фемінізації багатьох професій, зокрема вчителювання [37, с. 34].

Характерною та надзвичайно жорстокою особливістю Громадянської війни став масовий партизанський рух, який розгорнувся переважно на прикордонних територіях та в тилу окупаційних військ [38, с. 132]. Партизанські формування Конфедерації, відомі як «бушвакери», та їхні опоненти з боку Союзу, яких називали «джейхоуками», перетворили цілі штати на зони кривавого хаосу. Вони відмовлялися від традиційних правил ведення війни, не носили військової форми та використовували тактику терору, засідок і раптових рейдів. Найбільш сумнозвісними стали дії загонів під командуванням В. Куантрілла та Б. Андерсона, які відзначилися масовими розправами над беззбройними федеральними солдатами та цивільним населенням, що симпатизувало Півночі [39, с. 93]. Зокрема, під час різанини в Лоуренсі було жорстоко вбито близько 200 мирних жителів.

На противагу неконтрольованим бандам, на Східному театрі дій функціонували офіційні партизани-рейнджери Конфедерації. Командири таких підрозділів, як полковник Джон Мосбі чи генерал Джон Імбоден, отримували офіцерські патенти та підпорядковувалися регулярному командуванню. Їхні дії були спрямовані на руйнування логістичних ланцюгів противника, захоплення потягів із припасами та знищення невеликих гарнізонів [40, с. 156]. Ефективність таких загонів була настільки високою, що федеральне командування було змушене створювати спеціальні антипартизанські формування та запроваджувати жорстокі каральні заходи, включаючи спалення майна та страти місцевих жителів, запідозрених у допомозі рейнджерам. Партизанська війна додала цьому конфлікту особливого

трагізму та стерла межу між комбатантами та цивільним населенням [40, с. 157].

Переломним моментом у класичному військовому протистоянні стало літо 1863 р.. Зробивши чергову спробу вторгнення на Північ, армія Р. Лі зіткнулася з федеральними силами біля містечка Геттісберг. Протягом трьох днів тривала наймасштабніша артилерійська та піхотна битва за всю історію війни. Конфедерати відчайдушно намагалися прорвати оборону Союзу, але всі їхні атаки захлинулися в крові.

Втративши третину свого складу, армія Півдня була змушена відступити, назавжди втративши стратегічну ініціативу на Сході. Майже одночасно з цією перемогою, на Західному театрі дій генерал Улісс Грант [додаток Б] змусив капітулювати гарнізон стратегічно важливого порту Віксберг [45, с.167]. Після цієї поразки річка Міссісіпі повністю перейшла під контроль федерального флоту, а Конфедерація була географічно розчленована навпіл, втративши можливість перекидати продовольство та живу силу із західних регіонів.

Отримавши посаду головнокомандувача всіх збройних сил Союзу, генерал Грант змінив загальну стратегію війни. Навесні 1864 р. він розпочав методичний і безперервний наступ на позиції Роберта Лі у Вірджинії. Грант не зважав на власні втрати, розуміючи, що ресурси Півночі здатні швидко поповнити армію, тоді як Конфедерація вичерпала свої демографічні резерви. Одночасно генерал Вільям Шерман реалізував концепцію тотальної війни під час свого знаменитого «Маршу до моря». Прорвавши оборону противника, його війська захопили Атланту і рушили до узбережжя Атлантичного океану, залишаючи за собою смугу випаленої землі.

Навесні 1865 р. кільце навколо столиці Конфедерації звузилося до мінімуму. Дев'ятимісячна облога міста Пітерсберг виснажила останні сили армії Роберта Лі. Солдати Півдня страждали від голоду, хвороб та браку боєприпасів. Усвідомивши неможливість подальшого опору, у квітні керівництво Конфедерації залишило Річмонд, який одразу ж запалав у вогні відступаючих військ. 9 квітня 1865 р. в містечку Аппоматтокс відбулася зустріч

генералів Лі та Гранта, де було підписано акт про беззастережну капітуляцію головної армії Півдня. За вказівкою президента Лінкольна, умови здачі були надзвичайно поблажливими: солдати та офіцери отримали прощення, їм дозволили зберегти особисту зброю та коней, щоб вони могли повернутися додому і розпочати весняні польові роботи [24, с. 67]. Це був перший крок до тривалого та складного процесу зцілення розколотої нації.

Отже, можна впевнено стверджувати, що Громадянська війна в Сполучених Штатах стала безпрецедентним випробуванням для американського суспільства. Вона не лише зберегла політичну цілісність держави, але й назавжди знищила інститут рабства, який гальмував соціальний та економічний прогрес країни. Прагматичний підхід уряду Півночі до мобілізації ресурсів, застосування інноваційних промислових рішень та непохитна політична воля забезпечили остаточну перемогу.

Водночас ця перемога була здобута ціною неймовірних людських втрат та тотального спустошення цілих регіонів. Війна залишила після себе глибокі психологічні та соціальні травми, подолання яких розтягнулося на десятиліття та визначило складний характер подальшого політичного розвитку держави [19, с. 26].

2.2. Проблема рабства та діяльність Авраама Лінкольна

Центральною проблемою, що визначила неминучість громадянського конфлікту в Сполучених Штатах Америки, став інститут рабства, який до середини 19 століття трансформувався з локального господарського явища на фундаментальну основу макроекономіки південних штатів [28, с. 103]. Якщо на зорі незалежності багато американських лідерів, включаючи вихідців із Півдня, сподівалися на поступове та безболісне відмирання рабовласництва через його неефективність, то винайдення бавовноочисної машини та стрімкий розвиток текстильної промисловості в Європі кардинально змінили ситуацію.

Плантаційне господарство, орієнтоване на масове вирощування бавовни, тютюну та цукрової тростини, вимагало колосальних обсягів дешевої та повністю підконтрольної робочої сили. Рабство перетворилося на високоприбутковий бізнес, навколо якого сформувалася специфічна соціальна ієрархія не лише серед білого населення, де статус визначався безпосередньо кількістю невільників, а й усередині самих поневолених спільнот, де існував жорсткий поділ на хатню прислугу та чорноробів на полях [41, с. 236].

Прагматизм південних еліт полягав у тому, що вони відмовлялися навіть розглядати можливість добровільної відмови від системи, яка гарантувала їм економічне процвітання та політичну вагу на федеральному рівні. Водночас промислова Північ все чіткіше усвідомлювала, що примусова праця гальмує розвиток вільного капіталістичного ринку та повноцінну індустріалізацію в масштабах усієї країни [45, с. 157].

Усвідомлення моральної, політичної та економічної деструктивності рабства призвело до формування потужного аболіціоністського руху на Півночі, який пройшов складний шлях від поміркованих закликів до радикальної та безкомпромісної політичної боротьби [25, с. 123]. Якщо ранні противники рабства робили ставку на поступові законодавчі реформи та викуп невільників, то з появою на політичній арені таких діячів, як Вільям Ллойд Гаррісон із його виданням «Визволитель», риторика стала максимально жорсткою.

Величезний вплив на формування масової антирабовласницької свідомості мала також художня література, зокрема культовий роман Гаррієт Бічер-Стоу «Хатина дядька Тома» [20]. Цей твір, позбавив чорношкірих рабів стереотипних рис і наділив їх глибокими людськими почуттями та гідністю, збурив суспільство Півночі. Він перетворив абстрактну політичну дискусію на питання особистої моральної відповідальності кожного громадянина, що зрештою критично звузило простір для будь-яких подальших компромісів між двома частинами розколотої країни [49, с. 197].

Саме на тлі цього безпрецедентного суспільного розколу на національну політичну арену вийшов А. Лінкольн [додаток А], постать якого згодом стала уособленням цієї складної та трагічної епохи [24, с. 67]. Як політик-прагматик і досвідчений юрист, Лінкольн спочатку не належав до табору радикальних аболіціоністів і відкрито не вимагав негайного скасування рабства в тих південних штатах, де воно було історично захищене конституцією. Його головна політична платформа в 1850-х роках полягала в жорсткому недопущенні поширення рабовласницької системи на нові західні території, що активно освоювалися.

У своїй знаменитій промові про «розколотий дім» він абсолютно тверезо констатував, що держава не зможе вічно існувати наполовину вільною, а наполовину рабовласницькою, і рано чи пізно суспільство має обрати один безальтернативний шлях розвитку. Проте навіть така обережна і виважена центристська позиція після його перемоги на президентських виборах 1860 р. була сприйнята південними плантаторськими елітами як пряма екзистенційна загроза. Вони чудово розуміли, що обмеження просторової експансії плантаційного господарства означає його повільну, але невідворотну економічну смерть. Тому саме обрання Лінкольна стало формальним каталізатором для запуску процесу сецесії та утворення Конфедерації, що змусило нового президента взяти на себе історичну відповідальність за збереження цілісності Сполучених Штатів військовим шляхом [27, с. 54].

Невблаганна логіка масштабного збройного конфлікту змусила Авраама Лінкольна переглянути свої початкові консервативні цілі та використати питання рабства як найпотужнішу військову та політичну зброю проти Конфедерації. Розуміючи, що вся мілітарна економіка Півдня тримається на безкоштовній праці невільників, які забезпечують тил і дозволяють білому населенню масово йти на фронт, президент зважився на радикальний крок та видав Прокламацію про звільнення рабів, яка набула чинності 1 січня 1863 року.

Цей епохальний документ мав яскраво виражений прагматичний характер: він звільняв рабів лише на тих територіях, що перебували у стані збройного заколоту проти федерального уряду, залишаючи статус-кво в лояльних до Союзу прикордонних штатах. Проте наслідки цього кроку були колосальними для подальшого перебігу війни, адже вона офіційно набула статусу визвольної боротьби, що остаточно відвернуло європейські держави від будь-яких ідей дипломатичної підтримки Півдня [34, с.66].

Крім того, Прокламація санкціонувала масовий набір афроамериканців до лав збройних сил Союзу. Майже 180 тисяч чорношкірих солдатів та тисячі моряків взяли до рук зброю, щоб боротися за власну свободу, що не лише вирішило гостру проблему нестачі живої сили для Півночі, а й фундаментально та безповоротно змінило соціальний статус чорношкірого населення в американському суспільстві [**Error! Reference source not found.**, с. 2].

Після перемоги Півночі та трагічної загибелі Авраама Лінкольна його історичний образ зазнав суттєвої культурної та ідеологічної трансформації, перетворившись на універсальний національний міф, який активно використовувався політиками різних епох для консолідації американського суспільства [29, с. 151]. Одразу після війни за ним міцно закріпилося звання «Великого Емансипатора» та національного мученика, який свідомо пожертвував власним життям заради єдності країни та звільнення пригноблених.

У роки Великої депресії політики апелювали до його образу як до символу витримки та подолання бідності, а під час ІІ світової та «Холодної» війни Лінкольн виступав абсолютним уособленням боротьби вільного демократичного світу проти зовнішньої тиранії та комуністичного тоталітаризму, що відображалося в численних плакатах та масовій культурі того часу [30, с. 4-5].

У ХХ та ХХІ століттях література та кінематограф поступово відійшли від шкідливої романтизації відносин між плантаторами та невільниками, яка

була властива творам на кшталт «Звіяних вітром» [**Error! Reference source not found.**, с. 74], зосередившись на реалістичному та жорсткому показі психологічних травм, завданих рабством. Сучасна історична наука розглядає постать шістнадцятого президента більш критично, вказуючи на його політичні компроміси, прагматичний і далекоглядний підхід Лінкольна до управління державою в найглибшу кризу її історії робить його ключовою фігурою для вивчення. Впровадження цього масиву художньої та політичної рефлексії в шкільний курс історії дозволяє педагогу уникнути плоского сприйняття історичних подій, даючи учням змогу проаналізувати Громадянську війну як складну ціннісну трансформацію всього американського суспільства [19, с. 27].

Висновок до розділу

Громадянська війна стала закономірним результатом глибинного системного розламу між двома взаємовиключними моделями розвитку американського суспільства. Проблема рабства в цьому контексті постає не просто як абстрактна моральна дилема, а як фундаментальна основа макроекономіки Півдня, що робило будь-який політичний компроміс у 19 ст. неможливим у довгостроковій перспективі. Постать А. Лінкольна при цьому вимагає жорсткої деміфологізації та переосмислення крізь призму політичного прагматизму, де кожне стратегічне рішення, включаючи звільнення невільників, диктувалося передусім мілітарною необхідністю та прагненням зберегти державну цілісність. Соціально-культурні трансформації, такі як стрімка фемінізація професій, розвиток військової медицини та поява візуальної пропаганди, остаточно підкреслюють характер цієї війни як першого тотального конфлікту індустріальної епохи. Таке змістове наповнення теми дозволяє відійти від репродуктивного викладу подій і створює необхідний ґрунт для формування в учнів 9 класу навичок критичного аналізу, здатності розпізнавати маніпуляції та розуміти складну природу історичного вибору в умовах соціального зламу.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

3.1. Застосування дискусійних методів навчання

Фундаментальні зміни в сучасній парадигмі загальної середньої освіти вимагають категоричної відмови від репродуктивних моделей викладання, які довели свою цілковиту неефективність в умовах інформаційного перенасичення. Чинний Державний стандарт базової середньої освіти суворо та безальтернативно регламентує необхідність формування в учнів 9 класу ключових громадянських та предметних історичних компетентностей [**Error! Reference source not found.**].

Серед цих базових вимог абсолютно домінує здатність до критичного мислення, вміння працювати з суперечливими масивами інформації та стійка навичка аргументованого ведення жорсткої інтелектуальної дискусії. Прагматичний аналіз щоденної шкільної реальності показує, що традиційний формат уроку з його авторитарним монологічним викладом матеріалу об'єктивно не здатний забезпечити виконання цих нормативних державних вимог. Більшість учнів пасивно сприймає готовий фактологічний матеріал з підручника, абсолютно не піддаючи його критичному осмисленню, що закономірно призводить до швидкого забування інформації одразу після написання підсумкової контрольної роботи.

Вирішення цієї глибокої системної проблеми лежить у площині обов'язкового впровадження активних дискусійних технологій, які змушують школярів самостійно конструювати знання через вирішення спеціально змодельованих конфліктних ситуацій [42, с. 134]. Вивчення історії Громадянської війни в США надає надзвичайно багатий, емоційно насичений та фактологічно складний майданчик для розгортання такої масштабної інтерактивної роботи. Цей історичний період характеризується надскладним переплетінням політичних, макроекономічних, соціальних та глибоко

моральних суперечностей, які просто неможливо звести до примітивного лінійного протистояння. Дискусійні методи дозволяють перетворити звичайний шкільний кабінет на активну аналітичну лабораторію, де підлітки не просто споживають готові історичні оцінки, а вчаться сумніватися, препарувати першоджерела та формувати власну доказову базу [43, с. 108].

Організація ефективної дискусії на уроці історії вимагає від учителя надзвичайно ретельної попередньої підготовки та розуміння механізмів когнітивної психології підлітків. Основна складність полягає в тому, що школярі 9 класу часто не вміють відрізняти об'єктивні історичні факти від суб'єктивних суджень або емоційних маніпуляцій. Тому будь-яке дискусійне заняття має починатися з холодного прагматичного аналізу економічного розлому між індустріальною Північчю та аграрним Півднем.

Замість механічного заучування дат локальних битв або прізвищ кавалерійських генералів педагог повинен цілеспрямовано змістити фокус уваги класу на фундаментальний конфлікт інтересів щодо митних тарифів, територіальної експансії на нові західні землі та боротьби за збереження хиткого політичного балансу в Сенаті [28, с. 104]. Інститут рабства має розглядатися в цьому робочому контексті не лише як очевидна гуманітарна катастрофа, але передусім як базова, безальтернативна основа всієї плантаційної макроекономіки Конфедерації. Учням необхідно чітко пояснити сувору історичну реальність: добровільна відмова від невільницької праці означала б неминучий, миттєвий економічний крах і втрату домінуючого соціального статусу для всіх південних еліт, що робило будь-який мирний компроміс практично неможливим [41, с. 243].

Тільки після усвідомлення цієї жорсткої економічної детермінанти учні можуть переходити до безпосереднього обговорення політичних текстів. Одним із найпростіших, але дієвих дискусійних інструментів на цьому етапі виступає метод «Займи позицію». Класу пропонується контроверсійне твердження, наприклад, про те, що вихід південних штатів із Союзу був легітимним актом захисту їхніх конституційних прав. Учні повинні фізично

переміститися в різні кути кабінету залежно від своєї згоди чи незгоди з тезою. Після цього вони зобов'язані публічно аргументувати свій вибір, спираючись на текст оригінальної «Декларації про причини сецесії» [27, с. 55]. Ця вправа змушує школярів вийти за межі комфортного сучасного світосприйняття та на практиці застосувати складну когнітивну історичну емпатію.

Більш досконалим та інтелектуально вимогливим елементом розробленої дидактичної методики виступає технологія структурованих дебатів на основі глибокого опрацювання автентичних історичних першоджерел [15]. Цей формат кардинально відрізняється від звичайної вільної бесіди наявністю суворих правил, чітко визначеного таймінгу та системи критеріїв оцінювання аргументації.

Як конкретний приклад у дослідженні пропонується організація масштабних парламентських дебатів навколо підписання «Прокламації про звільнення рабів» у 1863 р. [11]. Аналогічного деміфологізованого підходу вимагає вивчення діяльності ключових політичних фігур, зокрема постаті Авраама Лінкольна. На уроках історії необхідно свідомо відійти від його стереотипного, шаблонного сприйняття виключно як монументального ідеаліста. Значно більший освітній ефект дає розгляд Лінкольна як розважливого та прагматичного політика, який ухвалював надзвичайно складні, часто непопулярні компромісні рішення в умовах тотальної державної кризи [9].

Для проведення дебатів клас заздалегідь об'єднується у дві протиборчі команди та групу експертів-суддів. Кожна з команд отримує специфічний пакет історичних документів: тексти промов президента, газетні публікації того часу, листи радикальних аболіціоністів та офіційні реакції європейських дипломатів. Головним завданням школярів є дослідити цей резонансний історичний акт не як прояв християнського гуманізму, а як жорсткий військово-політичний інструмент.

Під час активної фази дебатів команда ствердження послідовно доводить, що прокламація була спрямована виключно на підрив економічного

тилу ворога. Учні апелюють до того факту, що документ юридично звільняв рабів лише на бунтівних територіях Конфедерації, цинічно ігноруючи статус невільників у лояльних прикордонних штатах задля збереження їхньої політичної прихильності [50]. Команда заперечення аргументовано доводить, що головною стратегічною метою документа було переформатування цілей війни в очах світової спільноти, що назавжди унеможливило дипломатичне визнання Півдня з боку Великої Британії та Франції [34, с. 68]. Завдання вчителя під час цього процесу зводиться до суворого контролю за правилами гри, фіксації логічних помилок в аргументації та жорсткого недопущення переходу дискусії в площину неконтрольованих емоцій чи особистих образ.

Окремим, надзвичайно потужним напрямком застосування дискусійних методів є проведення сократівських семінарів на основі аналізу художньої літератури та публіцистики періоду громадянського конфлікту. Література завжди слугує найбільш емоційним та психологічно доступним каналом передачі складного історичного досвіду, що робить її ідеальним дидактичним інструментом для інтерактивного емпатичного навчання [16, с. 8]. Завдання вчителя полягає у створенні потужних міжпредметних зв'язків з курсом зарубіжної літератури.

Організація глибокої аналітичної дискусії навколо уривків із культового роману Г. Бічер-Стоу «Хатина дядька Тома» [20] дозволяє підліткам вийти за межі сухих статистичних цифр і відчути реальну психологічну атмосферу епохи. Проте дискусія не повинна зводитися до примітивного моралізаторства чи жалю до поневолених. Школярі мають критично проаналізувати ці художні тексти як надзвичайно ефективні інструменти інформаційної війни XIX ст.. Вони повинні обговорити, як саме аболіціоністська література радикалізувала суспільство Півночі, поглибила соціокультурний розкол та зробила будь-які подальші політичні компроміси в Конгресі неможливими [49, с. 197]. Його натуралістичні вірші про ампутації та страждання солдатів стають чудовим матеріалом для дискусії про справжню ціну політичних

амбіцій лідерів, руйнуючи будь-який мілітарний романтизм у свідомості сучасних підлітків.

Надзвичайно важливим логічним етапом системи дискусійних занять є деконструкція політики історичної пам'яті та опрацювання стійких міфів, зокрема популярного повоєнного південного наративу про «Втрачену справу». Цей етап уроку вимагає від учителя найвищого рівня академічної підготовки, оскільки необхідно розібрати надскладні ідеологічні конструкти, які досі впливають на американське суспільство [15]. Розбираючи механізми штучного створення цього романтизованого міфу в повоєнній літературі, учні наочно переконуються в маніпулятивності багатьох історичних джерел.

Спочатку педагог демонструє школярам класичні, героїчні літографії того часу, де війна зображується як шляхетна справа з красивими мундирами. Потім учням пропонується проаналізувати безкомпромісні, жорстко натуралістичні знімки фотографів М. Бреді та А. Гарднера, зроблені на залитих кров'ю полях після битви під Геттісбергом [29, с. 155]. Цей візуальний шок супроводжується аналітичною бесідою про те, як фотографія деконструює мілітарний міф. Крім того, школярі аналізують сатиричні політичні карикатури та перші спроби масової агітації, визначаючи цільову аудиторію цих матеріалів та приховані маніпулятивні послання авторів [51, с. 81]. Такий прикладний аналіз ефективно навчає підлітків розпізнавати інструменти державної військової пропаганди та розуміти механізми маніпулятивного впливу на масову свідомість, що є життєво необхідною навичкою в умовах сучасної інформаційної війни.

Отже, систематичне та концептуально продумане застосування дискусійних методів, дебатів та сократівських семінарів докорінно змінює саму архітектуру шкільного уроку історії. Відбувається повна та незворотна трансформація соціальних ролей в освітньому процесі. Вчитель остаточно перестає бути єдиним, авторитарним джерелом істини в останній інстанції, успішно перетворюючись на компетентного модератора, фасилітатора та архітектора навчального простору. Учні зі свого боку перетворюються на

активних суб'єктів, які несуть повну особисту відповідальність за результати своєї інтелектуальної праці, пошук аргументів та належну підготовку до заняття.

3.2. Організація рольових та імітаційних ігор

Трансформаційні процеси в сучасній системі загальної середньої освіти вимагають категоричної та остаточної відмови від застарілих репродуктивних моделей навчання, які довели свою об'єктивну неефективність в умовах інформаційного суспільства. Чинний Державний стандарт базової середньої освіти суворо регламентує необхідність формування в учнів 9 класу ключових громадянських та предметних історичних компетентностей [**Error! Reference source not found.**]. Серед цих вимог домінує здатність до критичного мислення, вміння працювати з суперечливими масивами інформації та навичка аргументованого ведення жорсткої дискусії. Прагматичний аналіз шкільної реальності показує, що традиційний формат уроку з його монологічним викладом матеріалу вчителем об'єктивно не здатний забезпечити виконання цих нормативних вимог. Більшість учнів пасивно сприймає готовий фактологічний матеріал, не піддаючи його критичному осмисленню, що призводить до швидкого забування інформації одразу після написання контрольної роботи.

Вирішення цієї системної проблеми лежить у площині впровадження активних дискусійних та імітаційних технологій, які змушують школярів самостійно конструювати знання через вирішення спеціально змодельованих проблемних ситуацій [42, с. 139]. Вивчення історії Громадянської війни в США надає надзвичайно багатий, емоційно насичений фактологічний майданчик для розгортання такої інтерактивної роботи. Цей період характеризується надскладним переплетінням політичних, макроекономічних, соціальних та глибоко моральних суперечностей, які неможливо звести до простого лінійного протистояння у форматі протиборства абсолютного добра та абсолютного зла. Інтерактивні методи дозволяють перетворити звичайний

шкільний клас на активну дослідницьку лабораторію, де учні не просто пасивно споживають готові історичні оцінки з підручника, а вчаться сумніватися, аналізувати першоджерела та формувати власну доказову базу [43, с. 149].

Дидактичний потенціал теми розкривається через багатовимірність самого громадянського конфлікту 19 ст., який вимагає від школярів глибокого та неупередженого розуміння причинно-наслідкових зв'язків. Організація навчального процесу має базуватися на холодному прагматичному аналізі економічного розлому між індустріальною Північчю та аграрним Півднем. Замість простого механічного заучування дат битв або прізвищ генералів пропонується цілеспрямовано змістити фокус уваги на фундаментальний конфлікт інтересів щодо митних тарифів, територіальної експансії на західні землі та боротьби за збереження політичного балансу в Сенаті [9, p. 467]. Інститут рабства розглядається в цьому робочому контексті не лише як очевидна гуманітарна катастрофа, але передусім як базова основа всієї плантаційної макроекономіки Конфедерації. Учням необхідно пояснити, що добровільна відмова від невільництва означала б неминучий, миттєвий економічний крах і втрату соціального статусу для всіх південних еліт, що робило мирний компроміс практично неможливим [41, с. 147].

Аналогічного деміфологізованого підходу вимагає вивчення діяльності ключових політичних фігур, зокрема постаті Авраама Лінкольна. На уроках історії необхідно свідомо відійти від його стереотипного, шаблонного сприйняття виключно як монументального ідеаліста-визволителя. Значно більший освітній та аналітичний ефект дає розгляд Лінкольна як дуже обережного, розважливого та прагматичного політика, який ухвалював надзвичайно складні, часто непопулярні компромісні рішення в умовах тотальної державної кризи [10, p. 99]. Такий підхід створює у свідомості підлітків потужний когнітивний дисонанс, руйнує чорно-біле сприйняття історії та стимулює їх до глибокого критичного аналізу інформації.

Центральним елементом розробленої дидактичної методики виступає технологія структурованих дебатів на основі безпосередньої роботи з автентичними історичними першоджерелами [22]. Цей метод вимагає серйозної попередньої підготовки як від учителя, так і від учнів, оскільки успіх дискусії залежить від якості зібраної доказової бази. Як конкретний приклад у дослідженні пропонується організація масштабних дебатів навколо підписання «Прокламації про звільнення рабів» у 1863 р.. Клас заздалегідь об'єднується у кілька робочих груп, кожна з яких отримує специфічний пакет історичних документів: тексти промов президента, газетні публікації того часу, листи радикальних аболіціоністів та реакції європейських дипломатів. Головним завданням школярів є дослідити цей резонансний акт не як прояв абстрактного християнського гуманізму, а як жорсткий, прагматичний військово-політичний інструмент.

Під час активної фази дебатів одна група послідовно доводить, що прокламація була спрямована виключно на підрив економічного тилу ворога, оскільки вона юридично звільняла рабів лише на бунтівних територіях Конфедерації, заохочуючи масові втечі та саботаж на плантаціях [25, с. 123]. Інша робоча група аргументовано заперечує, доводячи, що головною стратегічною метою документа було переформатування цілей війни в очах світової спільноти, що назавжди унеможливило офіційне дипломатичне визнання та військову підтримку Півдня з боку Великої Британії та Франції [34, с. 67]. Завдання вчителя під час цього процесу зводиться до суворого контролю за таймінгом виступів, фіксації логічних помилок в аргументації та недопущення переходу дискусії в площину неконтрольованих емоцій.

Іншим ефективним дидактичним інструментом, який дозволяє глибоко занурити учнів у контекст епохи, виступає імітаційна рольова гра під умовною робочою назвою «Криза сецесії». Вона детально моделює напружені, критичні політичні події кінця 1860 року напередодні відкритого збройного зіткнення. Школярі шляхом сліпого жеребкування отримують конкретні ролі, які часто абсолютно не збігаються з їхніми особистими переконаннями. Клас ділиться

на фракції: представники промислового капіталу Півночі, радикальні аболіціоністи, впливові плантатори з Південної Кароліни та дуже поміркування представники прикордонних штатів, які панічно бояться перенесення бойових дій на свою територію [28, с. 103]. У процесі підготовки до гри кожна фракція розробляє власну політичну платформу, спираючись на реальні історичні прецеденти, такі як Міссурійський компроміс чи закон Канзас-Небраска.

Основний етап гри полягає у проведенні раунду напружених парламентських переговорів з метою пошуку останнього можливого компромісу для збереження цілісності держави. Прагматика цієї вправи полягає в тому, що учні на власному досвіді переконуються у неможливості примирення взаємовиключних економічних систем. У разі прогнозованого провалу переговорів представники Півдня повинні публічно та юридично грамотно обґрунтувати неминучість розколу країни, спираючись на адаптований текст оригінальної «Декларації про причини сецесії» [14]. Зазначена складна психологічна вправа змушує школярів вийти за межі власного комфортного світосприйняття XXI століття та на практиці застосувати когнітивну історичну емпатію, намагаючись зрозуміти логіку мислення людей минулого.

Окремим, завершальним логічним етапом системи занять є опрацювання стійких історичних міфів, зокрема надзвичайно популярного повоєнного південного наративу про «Втрачену справу». Цей етап уроку вимагає від учителя високого рівня академічної підготовки, оскільки необхідно розібрати складні ідеологічні конструкти. Розбираючи механізми штучного створення цього романтизованого міфу в повоєнній літературі та культурі, учні наочно переконуються в маніпулятивності багатьох історичних джерел [19, с. 24]. Школярам пропонується проаналізувати, як саме ідеологи Півдня після своєї повної військової поразки свідомо переписували історію, зміщуючи акценти з проблеми захисту рабства на абстрактну та шляхетну боротьбу за конституційні права окремих штатів. Вони дізнаються про масове зведення

монументів лідерам Конфедерації наприкінці XIX ст. як інструмент закріплення системи расової сегрегації [31].

Прагматичний аналіз цього явища дозволяє підліткам зрозуміти ключову закономірність: історія часто цілеспрямовано конструюється та переписується переможеними для психологічної компенсації власних поразок, легітимізації певного політичного устрою та збереження регіональної ідентичності. Цей процес глибокої деконструкції міфів руйнує наївне уявлення учнів про те, що всі написані тексти чи встановлені пам'ятники відображають об'єктивну істину, навчаючи їх жорсткій процедурі історичного фактчекінгу [**Error! Reference source not found.**, с. 74]. Систематичне та продумане застосування структурованих дебатів, імітаційного моделювання та критичного аналізу першоджерел докорінно змінює саму архітектуру шкільного уроку історії. Відбувається повна та незворотна трансформація ролей в освітньому процесі.

Вчитель остаточно перестає бути єдиним, авторитарним джерелом інформації, успішно перетворюючись на компетентного модератора, фасилітатора та організатора навчального простору. Учні зі свого боку перетворюються на активних суб'єктів, які несуть повну особисту відповідальність за результати своєї інтелектуальної праці та підготовки до заняття. Практика показує, що впровадження таких інноваційних методів часто зустрічає початковий опір з боку школярів, які звикли до пасивного слухання, проте за умови системної роботи цей бар'єр успішно долається [33, с. 55]. Завдяки активній роботі з суперечливими документами, відстоюванню позицій в іграх та аналізу пропаганди школярі здобувають життєво необхідні практичні навички. Вони вчаться аргументовано відстоювати власну позицію, виявляти політичні маніпуляції, відрізняти об'єктивні факти від суб'єктивних суджень та формують стійку громадянську толерантність до протилежних думок, що є головним завданням сучасної історичної освіти в демократичному суспільстві [42, с. 40].

3.3. Робота з візуальними джерелами та картами.

Обов'язковим та невід'ємним компонентом розроблених інтерактивних занять є критичний аналіз візуальних джерел, який безпосередньо формує базову медіаграмотність учнів 9 класу. Період збройного конфлікту XIX ст. збігся зі стрімким технологічним розвитком фотожурналістики, що назавжди та безповоротно змінило сприйняття воєнних дій суспільством. Прагматична робота на уроці будується на гострому візуальному контрасті. Спочатку вчитель демонструє школярам класичні, героїчні літографії того часу, де війна зображується як шляхетна справа з красивими мундирами та кавалерійськими атаками. Потім учням пропонується проаналізувати безкомпромісні, жорстко натуралістичні знімки фотографів М. Бреді та А. Гарднера, зроблені на полях після битви під Геттісбергом [29, с. 136]. Цей візуальний шок супроводжується аналітичною бесідою про те, як фотографія деконструює мілітарний міф і показує справжню, неприваблиру ціну політичних амбіцій.

Додатково школярі аналізують сатиричні політичні карикатури та перші спроби масової агітації, визначаючи цільову аудиторію цих матеріалів та приховані маніпулятивні послання [51, с. 81]. Такий прикладний аналіз ефективно навчає підлітків розпізнавати інструменти державної військової пропаганди, розуміти механізми впливу на масову свідомість та критично оцінювати будь-яку візуальну інформацію, що є критично важливою навичкою в умовах сучасного інформаційного простору. Учні вчаться деконструювати візуальні стереотипи щодо представників Півночі та Півдня, помічаючи, як саме створювався демонізований образ ворога задля полегшення мілітарної мобілізації населення.

Надзвичайно важливим дидактичним напрямком виступає системна робота з історичними картами. Традиційне пасивне контурне картування сьогодні втрачає свою освітню актуальність, поступаючись місцем глибокій аналітичній роботі з картографічними джерелами як інструментами просторового мислення [42, с. 81]. Учням пропонується не просто механічно

зафіксувати місця ключових битв, а критично проаналізувати географічні та логістичні фактори війни. Розглядаючи карту плану «Анаконда», розробленого генералом Вінфілдом Скоттом, школярі вчаться розуміти концепцію тотальної економічної блокади морських портів та її катастрофічний вплив на поступове виснаження Конфедерації.

Порівняння густоти залізничної мережі на картах Півночі та Півдня станом на 1860 р. дозволяє учням самостійно дійти прагматичного висновку про неминучу стратегічну та логістичну перевагу індустріальних штатів [10, p. 101]. Аналіз топографічних карт окремих битв допомагає зрозуміти військову тактику. Наприклад, вивчення рельєфу під час битви під Геттісбергом наочно демонструє фатальність лобових атак на укріплені висоти. Такий просторовий аналіз ефективно перетворює географічну карту з простої ілюстрації в підручнику на повноцінне історичне джерело, яке пояснює макроекономічні та мілітарні причини перемоги однієї зі сторін конфлікту.

Для подолання проблеми низької залученості сучасних підлітків до вивчення історії доцільно використовувати потужні можливості інтерактивних цифрових освітніх платформ, зокрема ресурсів Mozaik3D. Інтеграція якісних тривимірних моделей безпосередньо в структуру уроку кардинально змінює рівень сприйняття абстрактного навчального матеріалу учнями 9 класу. За допомогою платформи вчитель має змогу продемонструвати максимально деталізовану 3D-модель типової південної плантації. Це дозволяє візуалізувати не лише архітектуру маєтку плантатора, але й просторову організацію примусової праці, бараки для невільників та загальну інфраструктуру бавовняної економіки [41, с. 99]. На противагу цій аграрній картині демонструються інтерактивні моделі індустріальних залізничних вузлів, паровозів та металургійних заводів Півночі. Таке візуальне протиставлення робить економічні причини війни абсолютно очевидними для школярів.

Окрема увага під час роботи з платформою Mozaik3D приділяється візуалізації мілітарного аспекту, який завжди викликає підвищений інтерес

аудиторії. Учні можуть детально розглянути складну будову польових окопів, артилерійських редутів та захисних споруд, що наочно ілюструє перехід від швидких маневрових боїв до виснажливої позиційної війни [35, с. 132]. Інтерактивні моделі дозволяють порівняти стандартизовану уніформу, амуніцію та озброєння армій Союзу і Конфедерації. Демонстрація 3D-моделей перших броненосців наочно фіксує технологічну революцію у військово-морській справі. Таке глибоке інтерактивне занурення допомагає успішно подолати абстрактність сухого історичного тексту, роблячи минуле максимально наочним та зрозумілим для покоління з вираженим кліповим мисленням.

Найскладнішим, але вкрай необхідним етапом аналітичної роботи з візуальними джерелами є критичний розбір кінематографічних творів як потужних інструментів формування державної політики пам'яті. Класичним і найбільш контроверсійним прикладом для такої деконструкції виступає німий художній фільм Девіда Гріффіта «Народження нації», випущений у 1915 р.. Учням пропонуються для уважного перегляду та аналізу окремі ключові фрагменти цієї стрічки. Головне завдання полягає у виявленні відвертої расової пропаганди, маніпулятивного спотворення фактів періоду Реконструкції та інструментів свідомої візуальної героїзації Ку-клукс-клану [52, с. 58].

Прагматичний розбір цього фільму дозволяє школярам зрозуміти механізми функціонування масової культури. Учням пояснюється історичний контекст: фільм став першою кінокартиною, показаною у Білому домі за президентства Вудро Вільсона, що фактично легітимізувало міф про «Втрачену справу» на найвищому федеральному рівні [31]. Підлітки наочно переконуються, що художній фільм майже ніколи не відображає об'єктивну історичну реальність тієї епохи, про яку він розповідає. Натомість кінематограф завжди транслює політичні, ідеологічні та соціальні запити того часу, коли він був безпосередньо знятий [19, с. 25].

Ця складна аналітична вправа формує у школярів надзвичайно високий рівень критичного мислення. Вона навчає учнів чітко розрізняти сухий

історичний факт та маніпулятивну режисерську інтерпретацію. Робота з фотографіями, інтерактивними картами, 3D-моделями та кінематографом у комплексі створює потужне, багатовимірне освітнє середовище. Воно не лише сприяє міцному засвоєнню фактичного матеріалу, але й озброює майбутніх громадян необхідними аналітичними інструментами для безпечної навігації у сучасному інформаційному просторі.

Висновок до розділу

Впровадження інтерактивних технологій у процес вивчення історії 19 століття дозволяє радикально змінити роль учня з пасивного слухача на активного суб'єкта пізнання, хоча це й вимагає від викладача значних ресурсних витрат на підготовку методичного супроводу. Моделі навчання у дискусії стають ефективним інструментом для деконструкції лінійних історичних наративів, привчаючи дев'ятикласників аргументовано відстоювати власну позицію та визнавати право на існування протилежних поглядів на конфлікт між Північчю та Півднем. Організація рольових та імітаційних ігор створює умови для глибокого емоційного занурення в епоху, де через моделювання складних ситуацій вибору учні починають усвідомлювати реальну ціну політичних компромісів та справжній трагізм громадянського протистояння. Системна робота з візуальними джерелами та картографічним матеріалом у поєднанні з інструментами 3D-моделювання дозволяє ефективно подолати фрагментарність сучасного сприйняття інформації, формуючи у школярів цілісний просторовий та образний контекст подій 1861–1865 рр.. Водночас прагматичний підхід до використання цифрових засобів навчання запобігає перетворенню уроку на розважальний процес, фокусуючи увагу на аналітичній складовій та вмінні критично деконструювати візуальну пропаганду минулого. Застосування такого комплексного методичного інструментарію забезпечує не лише засвоєння обов'язкового фактологічного матеріалу, а й формування стійких критичних компетентностей, що є необхідними для орієнтації в сучасному маніпулятивному медіапросторі.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє сформулювати низку концептуальних висновків Громадянської війни.

Аналіз теоретико-методологічних засад довів, що традиційна репродуктивна модель викладання історії об'єктивно вичерпала свій дидактичний потенціал в умовах сучасного інформаційного суспільства. Чинні державні освітні стандарти вимагають формування в учнів 9 класу стійких навичок критичного мислення, медіаграмотності та вміння аргументовано відстоювати власну позицію.

Дослідження змістових особливостей вивчення Громадянської війни засвідчило критичну необхідність повної відмови від спрощених чорно-білих наративів на користь багатофакторного історичного аналізу. Вивчення військово-політичних аспектів конфлікту доводить, що збройне протистояння стало логічним і закономірним наслідком зіткнення двох взаємовиключних макроекономічних систем: вільного індустріального капіталізму Півночі та консервативного плантаційного господарства Півдня. Проблема рабства в цьому контексті має розглядатися не лише крізь призму гуманітарної катастрофи, а як фундаментальна, безальтернативна економічна основа Конфедерації.

Діяльність президента Авраама Лінкольна потребує жорсткої деміфологізації. Опрацювання його політичних кроків, зокрема підписання Прокламації про звільнення рабів у 1863 р., показує Лінкольна як розважливого прагматика, який використовував питання невільництва як ефективний військовий інструмент для підриву тилу противника та ізоляції Півдня на міжнародній арені. Аналіз соціально-культурного виміру війни відкриває учням розуміння конфлікту XIX століття як тотального потрясіння, що докорінно змінило гендерні ролі, дало поштовх розвитку військової медицини та заклало основи сучасної пропаганди.

Практична імплементація розробленої методики підтверджує високу дидактичну ефективність застосування інтерактивних технологій на уроках всесвітньої історії. Застосування дискусійних методів, зокрема організація структурованих дебатів навколо складних політичних рішень епохи, дозволяє перетворити звичайний шкільний кабінет на активну аналітичну лабораторію.

Робота з автентичними першоджерелами вчить підлітків знаходити логічні хиби в аргументації політиків минулого. Організація рольових та імітаційних ігор, таких як моделювання дипломатичних переговорів періоду сецесії, змушує школярів вийти за межі комфортного сучасного світосприйняття. Вони на практиці застосовують когнітивну історичну емпатію, намагаючись зрозуміти прагматичну логіку дій представників різних соціальних груп того часу. Такий підхід руйнує пасивну модель споживання інформації та формує в учнів глибоке розуміння невідворотності економічних та політичних криз.

Надзвичайно важливим елементом інноваційної методики є системна робота з візуальними джерелами та картами. Застосування географічних карт для логістичного аналізу військових кампаній формує стійке просторове мислення. Використання сучасних 3D-моделей плантацій чи залізничних вузлів допомагає візуалізувати економічну прірву між регіонами. Водночас жорсткий критичний розбір натуралістичних знімків перших фотожурналістів у контрасті з героїчними літографіями, а також деконструкція політичного кінематографа на кшталт відверто маніпулятивних стрічок початку XX століття безпосередньо формують базову візуальну медіаграмотність учнів. Аналіз механізмів створення повоєнного міфу про «Втрачену справу» наочно демонструє школярам, як саме історія цілеспрямовано конструюється та переписується елітами для збереження власної ідентичності. Синтез глибокого історичного фактажу та сучасних дискусійних і рольових технологій докорінно змінює архітектуру навчального процесу, дозволяючи виховати аналітично мислячого та медіаграмотного громадянина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. Гісем О. В., Гісем О. О., Мартинюк О. О. «Всесвітня історія» підручник для 9 класу з поглибленим вивченням історії закладів загальної середньої освіти. Харків, *Видавництво «Ранок»*. 2022. 256 с.

2. Гісем О. В., Мартинюк О. О. «Всесвітня історія» підручник для 9 класу закладів загальної середньої освіти. *Видавництво «Ранок»*. Харків, 2022. 234 с.

3. Гражданская война в США : сборник документов и материалов / под ред. А. В. Ефимова. Москва : Государственное издательство политической литературы, 1960. 456 с.

4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Лист затвердженої постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п#Text (дата звернення: 20.01.2026)

5. Навчальні програми для закладів загальної середньої освіти «Всесвітня історія. Історія України. 7-9 класи». Київ, 2022. 260 с.

6. Хрестоматия по новой истории. Т. 2 : 1640–1870 / под ред. А. А. Губера. Москва : Государственное учебно-педагогическое издательство, 1953. 768 с.

7. Хрестоматія з нової історії країн Європи та Америки / уклад. І. М. Шоробура. Київ : Вища школа, 1990. 382 с.

8. Щупак І. Я., Бурлака О. В., Власова Н. С., Піскарьова І. О., Посунько А. Л., Секиринський Д. О. «Всесвітня історія» підручник для 9 класу закладів загальної середньої освіти. Київ, *УОВЦ «Оріон»,*2022. 280 с.

9. Documents of American History / ed. by Henry Steele Commager. Vol. 1. New York : Appleton-Century-Crofts, 1949. 742 p.

10. Major Problems in the Civil War and Reconstruction : Documents and Essays / ed. by Michael Perman. Boston : Houghton Mifflin, 1998. 512 p.

11. Lincoln A. The Emancipation Proclamation, January 1, 1863 *Documents of American History.* New York : Appleton-Century-Crofts, 1949. P. 371–373.

12. Lincoln A. The Gettysburg Address, November 19, 1863 *Documents of American History*. New York : Appleton-Century-Crofts, 1949. P. 382–383.

13. Constitution of the Confederate States of America, 1861 *Documents of American History.* New York : Appleton-Century-Crofts, 1949. P. 351–360.

14. Declaration of the Immediate Causes Which Induce and Justify the Secession of South Carolina, 1860 *Documents of American History.* New York : Appleton-Century-Crofts, 1949. P. 340–345.

15. Davis J. The Rise and Fall of the Confederate Government. New York : D. Appleton & Company, 1881. 808 p.

Література

16. Анісімова Л. Американська література: від витоків до доби реалізму. . Київ: Видавництво Київського університету імені Бориса Грінченка, 2023. 124 с.

17. Баран З.А. Кипаренко Г.М., Козицький А.М. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки (1945 р. - початок XXI ст.) : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Львів: Тріада плюс, 2011. 699 с.

18. Бернхем, В. Вступ до права та правової системи США: пер.з англ. Київ : Україна, 1999. 554 с. -

19. Бессонова М., Трюхан Д. Вплив історичних травм на традиційні підходи до інтерпретації американської історії в США. *Київські історичні студії: науковий журнал*. 2023. №2(17). С. 22-31.

20. Бічер-Стоу Г. Хатина дядька Тома. Пер. з англ. В. Митрофанов Київ, *«Школа»*. 2007. 208 с.

21. Бодик О. П. Авторський міф Вільяма Фолкнера: сноупсизм vs американська мрія. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія*. Маріуполь, 2023. №28. С. 7-23.

22. Верес Л. Нові форми впровадження та поширення педагогічного досвіду. Методичний матеріал. URL: https://naurok.com.ua/novi-formivprovadzhennya-ta-poshirennya-pedagogichnogo-dosvidu-219067.html

23. Висоцька Н. Стратегії (ре)конструювання національної історії в сучасній літературі США. *Слово і Час*. Київ, 2009. №2. С. 14-24.

24. Гончарова О. Авраам Лінкольн – людина, що об'єднала Америку. *Наука. Освіта. Молодь*. Умань, 2016. С. 66–68.

25. Дюг М., Валіон О. Роль аболіціоністського руху у ліквідації рабства в США у 30–60-х рр. XIX ст. *Студентський науковий вісник*. Тернопіль, 2015. №37. С. 122-124.

26. Історія країн Західної Європи та Північної Америки нового часу (XIX – початок XX століть): навч. посібник / за ред. Б. Сипко. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 456 с.

27. Іщенко Г.Є. Зародження втраченої надії: перші праці на півдні США з історії громадянської війни 1861-1865 рр. *Одеський національний університет імені І.І. Мечникова*. Одеса, 2015. С. 53-56.

28. Козюпа В., Валіон О.П. До проблеми про причини Громадянської війни в США (1861-1865 рр.). *Студентський науковий вісник*. Тернопіль, 2015. №37. С. 102-106.

29. Кошелєв А. Біографічна культура і формування образу історичної особистості в американському суспільстві (поч. XX – XXI ст.). *Київський національний університет імені Тараса Шевченка*. Київ, 2020. 223 с.

30. Кошелєв А. Образ А. Лінкольна в колективній пам'яті суспільства США в роки Другої Світової війни. Київ, 2022. 11 с.

31. Кошелєв А. Формування історичної пам'яті суспільства США через публічний простір міст (друга половина XIX – XXI ст.). URL: http://www.americanstudies.history.knu.ua/uk/formuvannya-

istorichnoïpamyati-suspilstva-ssha-cherez-publichnij-prostir-mist-druga-polovina-xix-xxist/

32. Кудасова А. Соціокультурний аспект в розвитку США під час громадянської війни 1861-1865 рр. *Студентський науковий вісник*. Тернопіль, 2018. №43. С. 119-121.

33. Лавріненко О. Педагогічний досвід: моніторинг та перспективи. *Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України*. Київ, 2018. 256 с.

34. Лампіга Д., Кравченко П. Англія та громадянська війна в США 1861-1865 рр. *Вісник історичного факультету*. №22. С. 65-71.

35. Митник Н. Військові нововведення у роки громадянської війни в США (1861–1865). *Студентський науковий вісник*.. Тернопіль, 2018. №43С. 131-133

36. Мікуліч Н. О. Громадянська війна в США 1861-1865 рр.. Реконструкція півдня 1865 – 1877 рр. Урок. URL: https://naurok.com.ua/urok-z-temigromadyanska-viyna-v-ssha-1861-1865-rr-rekonstrukciya-pivdnya-1865-1877rr-275923.html

37. Ніколаєва Н. Жіноцтво в соціально-економічному житті США в період Громадянської війни 1861-1865 років. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Київ, 2009. С.32-37.

38. П’ятничук Т. До питання формування американського менталітету та його впливу на зовнішню політику США в останній третині XIX - на початку XX ст. *Історична панорама*. Чернівці, 2017. Вип. 25. С. 128–145.

39. Папп К. С. Висвітлення партизанського руху в громадянській війні 18611865 рр. у сучасній американській історіографії. *Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія»*. 2018. №.1 (38). С. 92-95.

40. Папп К. С. Типологія-характеристика партизанських формувань під час громадянської війни в США 1861-1865 рр. *Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія»*. 2019. №.1 (40). С. 154-158.

41. Писаний Д. М. Ідеологічне обґрунтування рабства в суспільній думці Західної Європи та США у другій половині XV – наприкінці XIX ст. Луганськ, 2013. 317 с.

42. Пометун О. І., Гупан Н. М., Власов В. С. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі. Київ, *«КОНВІ ПРІНТ»*. 2018. 208 с.

43. Пометун О. І., Фрейман Г. О. Методика навчання історії в школі. *Генеза*. Київ, 2006. 328 с.

44. Ростіянов Б. Ю. Специфіка державного будівництва в США в період Громадянської війни (1861−1865 рр.). *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. Одеса, 2015. №17. С. 41-63.

45. Синкотт Г., Браун Д., Бюрант С. Історія Сполучених Штатів: Нарис. Перекл. на укр. Ю. Лісняк та ін. Київ: Інформаційне агентство Сполучених Штатів, 2002. 406 с.

46. Смирнов І., Бурніс В. Географія ресурсної бази військового туризму США (XVIII–XIX ст.). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Київ, 2017. С. 134-139.

47. Согрин В.В. История США: учебное пособие. СПб.:Питер, 2003. 192 с.

48. Тіндалл Дж. Історія Америки. пер. з англ. Л. Притула, Г. Сташків, О. Щур. Львів : Літопис, 2010. 904 с

49. Фісун К. Емансипація в американській художній свідомості XIX століття. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*. №63. Харків, 2020. С. 195-206.

50. Хайдекинг Ю. Американские президенты: 41 исторически портрет от Джорджа Вашингтона до Билла Клинтона Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. 640 с

51. Чорнобай Ю.В. Міні-текст англомовного плаката періоду громадянської війни у США (1861–1865 рр.). *Філологічні студії. Збірник наукових праць*. Київ, 2019. №12. С. 79-83.

52. Шах М., Гоцуляк С.Л. Історико-правове дослідження расової дискримінації на теренах США у середині XIX ст. *Norwegian Journal of development of the International Science*. Харків, 2020. №42. С. 54-59.